

Emlékezés Wolfgang Veenkerre

1996. február 26-án lüneburgi otthonában elhunyt Wolfgang Veenker, a Hamburgi Egyetem Finnugor Szemináriumának vezető professzora. A korabeli német napilapok, táviratok, gyorsjelentések így tudósították a világot és a szakma érdekeltjeit egy jelentős tudós haláláról. E sorok írásakor már több mint három év telt el sokunk közeli kollégája temetésétől. Életművét, személyiségét Őt megillető módon értékelték, idézték, méltatták a finnugrisztika jeles művelői – közvetlen környezetéből éppúgy, mint a búcsú pillanataiban lélekben jelenlevő, de testi valójukban nagy távolságban élő tisztelői, hívei.

A tudományterületen közeli társai, a tevékenységét jól ismerő szakmabeliek a gyász napjaiban a sajtó aktuális oldalain és a finnugrisztika rendszeresen megjelenő fórumain szinte minden lényeges adatot elmondtak, megírtak Róla, felsorolva lényeges műveit, megindulva emlékezve vonzó emberi lényére, tudománypolitikai érdemeire. Mindehhez aligha lehet bármi érdemlegeset hozzátenni, majd csak teljes életmű-bibliográfiája érzékelteti munkásságának sokoldalúságát, imponáló terjedelmét, szervező, szerkesztő, gyakorlati tevékenységének fontosságát.

Magam inkább más – részben személyes, de berkeinken kívüli oldalról is – próbálom meg- és felidézni távolodó alakját.

Közel harminc év óta ismerem közelebbről, s e kapcsolat idővel a sűrűsödő találkozások, beszélgetések révén egyre barátságosabbá vált. Utóbb már rendszeres budapesti és hamburgi megbeszéléseinken túl főként különféle kisebb-nagyobb finnugor (s ezen belül hungarológiai) rendezvényeken, illetőleg az ezeket követő ejtőzéseken üdvözlöttük örömmel egymást. Sokféle közös gondot, tervet, elgondolást ilyenkor könnyedebben, gyorsabban megoldottunk, mint hivatalos körben, nyakkendőben feszengve. Itt lehetett őszintén megszeretni Wolfgangot, igazán megismerni derűs, kedves, villódzó egyéniségét, jó humorát, merevségtől mentes lényét. Egyébként a komoly tanácskozásokon sem bizonyult valamiféle „merev germánnak”; ellenkezőleg – szenvedélyes vitatkozó, jól érvelő, a nehéz ügyekben is praktikus megoldást kereső és találó, felelős személyiségnek bizonyult. Mindig az ügy érdekelte, az értelmetlen ellentétek, érdekek feloldását szorgalmazta, s ha végre megszületett az eredmény, Ő volt az, aki azt gyorsan, tökéletes szakszerűséggel megfogalmazta, formába öntötte. Az „ügy” természetesen a finnugrisztika volt, azaz e nagy tudományterület valamely éppen aktuális gondja (pl. kongresszusi helyszín kijelölése, plenáris témája, személyi kérdés, kényes szövegű közlemény szövegezése). Született szervező, tudománypolitikus, béketeremtő volt, e nemből talán az egyetlen valódi profi szakterületünkön.

Próbálom fűrkészni egyéniségének titkait, vonásait. Főntebb kapcsolatunkat barátinak mondtam, de nem voltunk barátok. Közös ismerőseink széles körében rengetegen álltak közel Hozzá, talán akadt közöttük néhány valódi barátnak (+ kollégának!) is számító személy, az viszont tény, hogy a finnugor közösségből mindenki (óvatosabban: szinte mindenki) szerette, kedvelte, elismerte. Ez az állítás főként most igazolódik, hogy már nincs közöttünk. Több minden is elgondolkodtat e szomorú tény kapcsán. Ugyancsak

megfogyatkozott napjainkra a nem finnugor anyanyelvű specialisták sora. Veenkerrel egyazon évben tette le örökre a tollat Hartmut Katz, az ún. középnemzedék egyik legeredetibb, nagy tudású német finnugristája, 1999-ben halt meg Wolfgang Schlachter, aki Ernst Lewyt követően Wolfgang Steinitz-cel a német finnugrisztika megteremtőjének tekinthető. – Napjaink globalizációs tendenciáit ismerve, látva és érzékelve az ún. „kis szakok” fenyegetettségét, piac-képtelenségét, a veszteség nagysága még nyilvánvalóbb. Az említettek mindannyian rendkívül jó, meleg kapcsolatokat ápoltak magyar kollégáikkal (Schlachter professzor Eötvös-kollégista is volt, Katz tanár úr hónapokat töltött Budapesten). Wolfgang Veenker is szívesen időzött hazánkban, de minden egyéb helynél szívesebben – az oroszországi finnugor népek körében. Miután finnugrista mivolta mellett diplomás szlavista is volt, jó orosz nyelvtudása birtokában otthon érezte magát Novosibirszktől Szaranszkig, Joskar-Olától Tomszkig bárhol, ahol csak finnugrista szaktársak működtek. Valósággal lubickolt e közegben, s akár egy New York-i vagy párizsi kiküldetésért sem cserélt volna el egy – teszem azt – hanti-manszijszki kirándulást. Nem érdekelte a kényelmetlenség, a koszt milyensége, a higiénia hiányossága, a földutakon rázkódó rossz dzsip, elment például Kudimkárba is, ahova még magyar finnugrista is kevés jutott el. E tekintetben is példaképe lehet az elkényelmesedett fiatal nemzedéknek, a csak nyugati relációkban gondolkodó szobatudósoknak. – Esetében is elmondható: evés közben jön meg az étvágy. Tanulmányai s utazásai során fedezte fel a maga számára a nem finnugor (de a finnugrisztika szempontjából mégis fontos, az egyetemes tudomány részéről rendkívül mostohán kezelt) kis szibériai népeket (például a jukagirokat és a csukcsokat), s ezek váltak a kedvencek mellett – szinte – csemegéivé.

Ha esetében a szakma iránt érzett szenvedélyt, szerelmet fokozni lehet (piciny népek tudósaival, íróival való személyes kapcsolata), akkor ide első helyre a könyv állítható. A könyv, ami nélkül nincs tudomány, egyetem, tanítás. Kezdő tanárként, tanszékvezető professzorként és magánemberként is a könyv állt érdeklődése középpontjában. Nem véletlen, hogy ő hozta létre, kínálta össze, vásárolta, cserélte, kérte, koldulta egybe a Hamburgi Egyetem Finnugor Szemináriumában a világ egyik legteljesebb, leglogikusabban rendezett könyvtárát.

A rend és a rendszerek embere volt, de nem a politikában (amelynek minősítésétől politikusan és bölcsen mindig elhatárolódott), hanem a tudományban. Igen megbízható, pontos és a lehetőség teljes áttekintése volt a finnugrisztika teljes szakirodalmáról, például tudománytörténetéről (ld. M. Fogeliusról szóló munkáit) s aktuális témáiról (ld. az általa kezdeményezett, támogatott szümpozionokat). Természetesen mindenekelőtt nyelvész volt, aki valamennyi finnugor nyelvet áttanulmányozott, oktatott (ld. a FUM korábbi évfolyamait a német tannyelvű egyetemek finnugor tanszékeinek szemesztérei-ről), de a grammatikai vázlatok jellemzésén ritkán lépett túl, a finnugor nyelvek struktúrája (ragozási sorai, képzőrendszere) érdekelte elsősorban.: eredményeit főként táblázatokban, statisztikai mutatókban szerette összegezni. – Rengeteg terve, elgondolása volt a jövőt illetően, egykori hamburgi egyetemi szobájában dobozok tucatjaiban sorakoznak egy majdani finnugor biográfiai lexikon cédulái. Otthoni katalógusait, mappáit, tematikusan elrendezett tömött fiókjait, precizitását tanúsító kabinetjét csak bámulni lehetett.

Tizenhat önálló kötetről tudok, amelyek közül feltétlenül megemlítendő kiváló szlavisztikai ismereteit is bizonyító disszertációja („Die Frage des finnougrischen Substrats in der russischen Sprache“. Bloomington 1967. 327 p.), valamint a finnugor nyelvek sokaságában való jártasságát igazoló terjedelmes opusza („Materialen zu einem onomasio-

logisch-semasiologischen vergleichenden Wörterbuch der uralischen Sprachen“. Hamburg, 1975. 445 p.). Kisebb tanulmányai közül (számuk a százat is meghaladja) érdeklődésének mélységéről, irodalmi-teológiai tájékozottságáról, mikrofilológiai érzékenységről tanúskodik például (csupán egyetlen adatot említek) „Das erste Gedicht in bergëeremissischen Sprache“ (in: Beiträge zur Turkologie und Zentralasienkunde. Wiesbaden, 1981: 206–14) című cikke is.

Korosodván a magunkfajta olykor elgondolkodik a tenyerébe írt figyelmeztetésen: memento mori! Mindannyian valahogy emberhez méltó módon szeretnénk távozni a létből, ha eljön az ideje. De hát ez nem tőlünk függ. – Kedves Wolfgang! Te túl korán mentél el, de úgy és olyan körülmények között, ahogy csak kevés tudósnek adatik meg. Utolsó külföldi utadról, amelyet Sziktivkárba tettél egy Litkin-konferencia alkalmából (hova, ha nem éppen oda, s nem éppen az Általad nagyrabecsült Litkin jegyében, ahol A. Turkinnal is találkozhattál, aki néhány hónappal utóbb követett Téged a Túlpartra?) hazatérve – egy este munkálkodni kezdtél kedves kuckódban, betűkkel telített laboratóriumodban. Itt tevékenykedtél nagy nyugalomban, mélységes elmerültségben, mikor egy pillanat alatt minden befejeztetett.

S ismét ide írhatnám megemlékezésem első mondatát, amelyet csak kevésel egészíthetek ki: kedves és soha el nem hagyott szülővárosod temetőjében nyugszol, kollégák százainak emlékezetében létezel viszont – mozgékony, aktív lényeddel, gyors tempójú, intenzív, jellegzetes hazai dialektusoddal. S mindezen túl: a finnugorság tiszteletbeli és közszeretnek örvendő örökös családtagjaként.

